

Megjelenés helye:

Pete Nikoletta: *A tréningezés története és sajátosságai*. In: Juhász Erika (szerk.): *Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus*. Debreceni Egyetem CHERD, 2010. 369-373. p.

Pete Nikoletta

A tréningezés története és sajátosságai

Felvezetés

A **tréning fogalmának** meghatározását a különböző szakirodalmak más-más szemszögből közelítik meg. A Felnőttoktatási és -képzési lexikonban az irányított tanulás jellegét hangsúlyozzák. *„A tréning adott, általában szűk témakörben, képzett vezető közvetlen irányításával folytatott tanulási forma. Alapja az irányított gyakorlás, lehetőség szerint a készség-szint, a résztvevő önálló tevékenységre való képesség eléréséig.”* (Kiszter, 2002:550) Egy másik meghatározás a tréningeknek a kompetenciafejlesztésben betöltött szerepét emeli ki. *„A tréningen (az ún. strukturált gyakorlatok alkalmazásával) megvalósuló saját élményű tanulás az önismeretet és az emberismeretet, a szociális és vezetői készséget, az együttműködési, a kommunikációs és problémamegoldó készséget fejleszti.”* Aronson a tréningeknek a személyiség feltárásában a világhoz való viszony meghatározásában szán fontos szerepet. *„Megtanulom, hogyan viselkedem, mások miként látnak engem, látom, hogy az én viselkedésem hogyan befolyásolja őket, és engem hogyan befolyásolnak mások.”* (Aronson 1978:251) Más szakirodalom a készségfejlesztést emeli ki *„... a tréningek az önismeretet és az emberismeretet, a szociális és vezetői készséget, az együttműködési, a kommunikációs és problémamegoldó készséget fejleszti”* (Gazdag 1991). Légrádiné Lakner Szilvia úgy tekint a tréningre, mint *„olyan, alapvetően készségfejlesztésre irányuló, csoportos fejlesztő módszerre, amelyen a résztvevők személyes tapasztalatokat szereznek, a tapasztalati tanulás révén új ismeretekhez jutnak önmagukról, másokról, különböző helyzetekhez való viszonyulásaikról. Ehhez eszközként különféle játékokat, szituációs és szerepgyakorlatokat alkalmaznak a tréningek vezetői, amelyeket feldolgoznak, a résztvevők egymásnak visszajelzéseket adnak, működnek a csoportdinamika törvényszerűségei, és ezáltal fejlődnek a résztvevők szociális és interperszonális készségei”* (Légrádiné 2006:61). A tréning lényege, hogy a résztvevők az új ismereteket nem a hagyományos frontális osztálytermi keretek között sajátítják el, hanem nagyrészt csoportmunkában dolgozva, tapasztalati úton keresztül a valósághoz hasonló feltételek mellett.

A tréningezés rövid történeti vázlata

Amikor a **tréningmódszer előzményeit** és **kialakulásnak történeti gyökereit** keressük, egészen az ókori görögökig vissza kell mennünk. Már az **ókorban** is beszélhetünk egyfajta *„antik T-csoportról”* például Arisztotelész peripatetikus iskolája kapcsán. Szókratészt is gyakran vették körül ifjak, akik a vitatkozás és ékesszólás művészetét tanulták egy sajátos módszerrel. A szofisták azt vallották, hogy felszínre kell hozni az emberben szunnyadó gondolatokat, érzelmeket. Ez akár a mai tréningmódszer alapja is lehetne. Azonban a tudományos igényű, célzottan a viselkedésváltozásra létrehozott tréning csoportok története alig hatvan évre nyúlik vissza. A **tréning módszer kialakulásában** a szociológia,

szociálpszichológia, a korai csoportpszichoterápiás próbálkozások nagyban segítettek. A mai fogalomhasználatuk szerinti önismereti csoportok elődjei a **huszadik században** keresendők. Korai csoportpszichoterápiás koncepciók között említhetjük *Joseph H. Pratt* tüdőbetegek gyógyításában alkalmazott módszerét, illetve *Sigmund Freud* tanulmányi csoportját. Az 1906-ban szervezett tanulmányi csoport résztvevői gondolataikat, fantáziáikat és élettapasztalataikat tárták fel. A két világháború közötti időszakban gazdagodtak a **csoport-pszichoterápiás** eljárások és **elméletek**. Itt említhetjük *T. Burrow* csoportanalízisét, amely a munka középpontjába a csoportot állítja vagy az ő ellentét párját *S. Slavson*. Slavson terápiás csoportjában az egyénre helyezte a hangsúlyt. Sigmund Freud a pszichoanalízis megteremtőjeként tartják számon és *Jakob Levy Moreno* a pszichodráma módszerének és a szociometriának a kidolgozójaként. Ők ismerték fel azt, hogy az emberi kapcsolatok elsősorban érzelmi, rokonszenvi. A tréning-módszer alapjául szolgáló tapasztalati tanulás atyja *Kurt Hahn*, aki a személyiségfejlesztés folyamatában az aktív tapasztalatszerzésen alapuló tanulásra helyezte a hangsúlyt az elméleti tudás megszerzése helyett. *Elton Mayo* munkatársaival – kísérletei során – arra a fontos következtetésre jutott, hogy a termelékenység növelése az emberi tényező sajátos befolyásolásával is elérhető. Az interperszonális kapcsolatoknak meghatározó szerepe van a teljesítmények alakulásában. A fenti előzmények figyelembevételével mégis azt mondhatjuk, hogy a **tréningmozgalom kialakulása Kurt Lewin** munkásságához fűződik. (Forintos 2006:56-57) A T-csoport (tréning csoport) születésének **első fontos állomása** a Lewin által kialakított *Csoportdinamikai Kutatóközpont* létrehozása 1944-ban a Massachusetts Institute of Technology-n. Másik fontos esemény a tréning csoportok születésében az **1946-ban a Connecticut** államban megrendezett **konferencia** Lewin vezetésével. Ennek célja az volt, hogy felkészítse a vezetőket a faji és vallási előítéletek elleni küzdelem hatékony módszereire. A konferencián elsősorban pedagógusok, szociális munkások, valamint üzletemberek és vezető beosztásúak képviselték magukat. A résztvevők csoportokban dolgoztak, a munka csoportos vitákból és szerepjátékokból állt. Ettől az eseménytől kezdve számítjuk a különféle önismereti és személyiségfejlesztő csoportok keletkezését. A konferencia hatására a Main állambeli Bethelben létrehozták az *Országos Tréninglaboratóriumot*, amely T-csoport módszer kutatásának központjává vált Lewin halála után. Lewin mellett kevés olyan kiemelkedő személyiséget találunk, akinek kutatásai, elméletei és egész életműve ilyen nagy hatással lett volna a modern társadalomtudományok fejlődésére. Munkássága alapozta meg a mai humán erőforrás-fejlesztő tréningeket, vezetőképző és szervezetfejlesztő T-csoportokat. Összefoglalva elmondható, hogy Lewin volt az a személy, aki a csoportdinamikai folyamatokat az egyéni és társas készségek fejlesztésének szolgálatába állította. Kísérletei során feltárta, hogy az emberi kapcsolatok fejlesztésében elengedhetetlen szerepe van a visszajelzésnek (feedback). A **hatvanas években** induló törekvések a személyes erőforrások feltárásának és az általános személyiségfejlődésnek, valamint az emberi potenciál megnövekedésének irányába hatottak. A csoportok elsősorban azért szerveződtek, hogy módot adjanak a közösségi együttlétre és a találkozásra. E találkozások iránti igény hozta a létre az ún. **encounter-csoportokat**, amelyek megjelenése *Carl Rogers* és *Maslow* nevéhez fűződik. Az encounter-csoportok lényege az, hogy meghatározott tematika nélkül a csoporttagok érzéseire és interakcióira építve önmaguk feltárását segítsék elő. Gyors ütemben terjedtek ezek a csoportok, amelyekben a becslések szerint Amerikában a hatvanas évek eleje és a hetvenes évek vége között körülbelül tízmillió ember vett részt. E közben a hagyományos pszichoterápiai történések is ugyanebbe az irányba hatottak. A terapeuták csoportokba szervezték a segítségre szoruló pácienseket és fejlesztették, elsajátították az újszerű csoportmódszereket. Ezzel egyidőben jelentek meg országszerte és rohamosan terjedtek az **alternatív módszerek**, mint a Synanon-csoportok, a Gestalt-terápia és a maratoni csoportok. (Rudas, 2007:16-18)

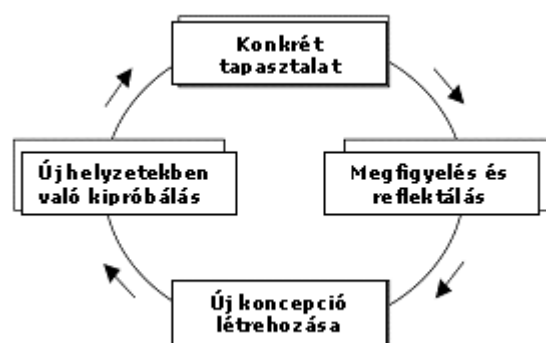
A tréningmódszer **népszerűségének** csúcsát a **80-as években** érte el, amikor az USA-ban országos tréningmozgalmak indultak el különböző célcsoportoknak kikiáltva. **Hazánkban** a 80-as években állami **vezetőképző** működött, de megjelentek a külföldi szakértők, a tanácsadó és szervezetfejlesztő cégek. A nyolcvanas években megjelenő kedvelt tréningformák voltak a Gordon-féle hatékonyságfejlesztési tréningek, *Berne* nagy hatású személyiségelmélete, a tranzakcióanalízis és az NLP (Neuro-lingvisztikus programozás), amely tapasztalatokra épülő konkrét pszichológiai, pszichoterápiás és kommunikációs technikák rendszerét jelenti. (Takács 2006) A **kezdeti tréningek** elsődleges **célcsoportjai** az üzletkötők és ügyfélszolgálati munkatársak voltak. Ennek oka egyrészt az volt, hogy a piacon működő konkurens cégek, vállalatok frontemberei középpontba kerültek és komoly szerepet játszottak a vállalat gazdasági sikereinek megvalósításában. A szervezetek felismerték, hogy erőforrásaikat akkor tudják legoptimálisabban kihasználni, ha megfelelő képzéssel próbálják meg kihozni munkavállalóikból a legjobbat. Ma a hazai tréning-piac pontos áttekintése nagy és szinte lehetetlen vállalkozás lenne, hiszen tréningeket tartanak ma tanácsadó és szervezetfejlesztő cégek, egyetemi oktatók, pedagógusok és még fejedelmek is. Azonban a tréningpiac **fejlődési tendenciájában** a mennyiségi jellemzőket felváltották a minőségi jellemzők: megrendelő részről megjelentek a kifinomult célok, szakmailag megalapozott tréningprogramok igénye, professzionális, jól felkészült trénerekkel. (Forintos 2006:57)

A tréning főbb sajátosságai

Weiss az **emlékezet terjedelmét** vizsgáló kutatásában jutott arra az eredményre, hogy három nap után a felnőttek az *olvasott anyag* 10%-ára, a *hallott anyag* 20%-ára, a *látott anyag* 30%-ára, a *hallott és látott anyag* 50%-ára, a *kimondott anyag* 70%-ára, míg a **megtapasztalt, cselekvéshez kötődő anyag** 90%-ra emlékeznek (idézi Légrádiné, 2006). Tehát minél több érzékszervünk vesz részt az ismeretszerzésben, annál inkább nő a tanulás, illetve képzés hatékonysági foka. Amennyiben saját cselekvésünk is részét képezi az ismeretszerzési folyamatnak, még magasabbá válhat a felkészültség szintje. Ebből adódóan a tréning, mint a készségfejlesztés elsődleges lehetősége, az egyik leghatékonyabb tanulási mód. A tréning lehetőséget ad arra, hogy a hétköznapi helyzetben lezajló folyamatokat, viselkedéseket kockázatmentes körülmények között modellezzük.

A tapasztalati tanulás a tréning-módszer legfőbb sajátossága. A **tapasztalati tanulás** négy szakaszból álló **folyamatmodelljét** David Kolb írta le. Ez ma is modellként szolgál a tréningeken készségek fejlesztésére, viselkedések és szokások megváltoztatására. A folyamat **négy szakaszból** áll, amelynek első szakasza a konkrét tapasztalat és cselekvés. Ezt követi a megfigyelés és értékelés, majd az absztrakció és fogalomalkotás szakasza. Az utolsó fázisa ennek a folyamatnak a tanultak kipróbálása. A tapasztalati tanulást akkor éri el valaki, ha felismeri, hogy a megtanult magatartásokat, cselekvéseket milyen különböző szituációkban tudja hasznosítani. (Légrádiné 2006:62)

D. Kolb: A tapasztalati tanulás modellje
(Forrás: D. Kolb 1984 alapján)

A konkrét tapasztalati fázisban (cselekvés) közös munkára építő gyakorlatokat végez az egyén kiscsoportos formában. Az egyes szituációk személyes átélése, az ismeretek önálló feldolgozása során szerzett tudás sokkal maradandóbb és mélyebb tudás megszerzését teszi lehetővé. Azok a tapasztalások, amelyeket a résztvevők maguk élnek át, tartósabbak és hasznosabbak, mint amit készen kapnak.

A megfigyelés és reflexió szakaszában (értékelés) a gyakorlatok során szerzett élmények feldolgozása történik. A reflexió során a tapasztalatokból a tanulási folyamat alanya levonja a megfelelő következtetéseket, megnézi, hogy a tapasztalatok hogyan adaptálhatók a mindennapi gyakorlatába és a munkahelyi közegbe. E fázisban a résztvevők elmondják élményeiket és meghallgatják a többiek visszajelzéseit, észrevételeit. A tréningen alkalmazott gyakorlatok valós helyzetek leképezései, így a játékok során szerzett tapasztalatok elvileg hasznosíthatók a mindennapi élethelyzeteinkben és a munkahelyi szituációkban egyaránt.

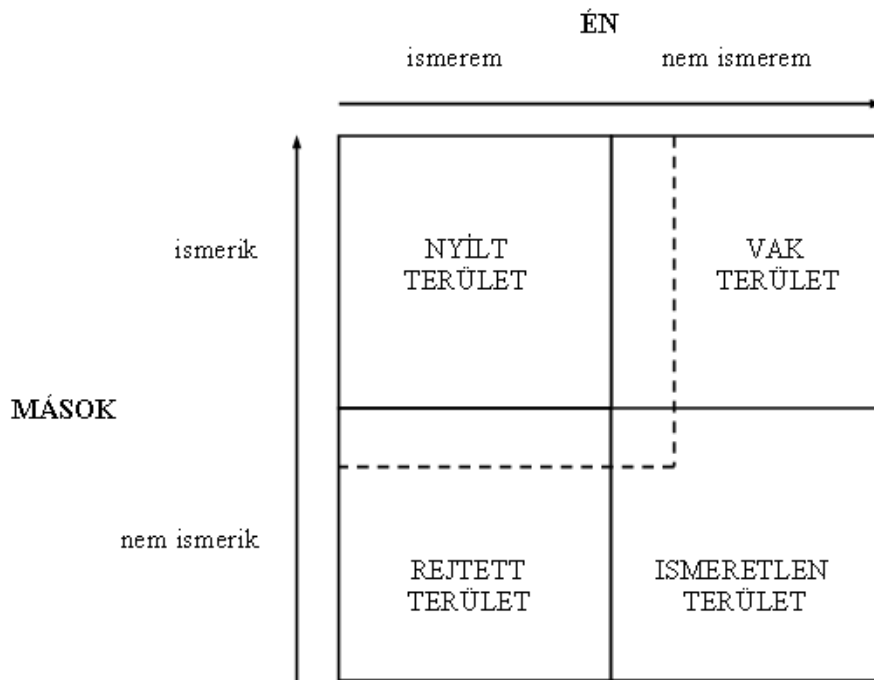
Az **általánosítás (okkeresés)** során a résztvevőknek lehetőségük nyílik arra, hogy a tréning-szituációban szerzett tudást, készséget alkalmazhassák majd egy valós élethelyzetben is. Ebben a szakaszban nagy szerepe van a trénernek, hiszen neki kell irányítani a beszélgetéseket, és támogatnia kell a résztvevőket abban, hogy mindenki maga vonhassa le a számára releváns következtetéseket, ahelyett, hogy ő vezet rá a résztvevőket arra, hogy milyen következtetéseket kellene levonniuk.

Az újratapasztalás (tervezés) során a leszűrt tapasztalatok felhasználhatók a tréning későbbi szakaszában. Ugyanakkor a tanultak kipróbálása történhet a tréningen kívül is, visszakerülve a mindennapokba. Ekkor az egyén egy új helyzetben próbára teszi az újonnan kialakított vagy fejlesztett készségét, meggyőződik arról, hogy működik-e a gyakorlatban, és ha szükséges, továbbfejleszti azt.

A tréningek alapvetően tapasztalati tanulás útján fejlesztenek, amelynek során a résztvevők különböző, a munkájuk jellemző interperszonális helyzeteket szimuláló helyzet-gyakorlatokban való részvétel során, egész személyiségüket megmozgatva élményeket élnek át, majd ezeket a szakértő vezetés mellett feldolgozzák, tapasztalatokká formálják. A módszer mély, tartós és könnyen előhívható viselkedési szintű tudást nyújt, mélyebb önismereten keresztül jutnak a résztvevők nagyobb interperszonális hatékonysághoz. (Jakab 2001:109)

A tréning másik fontos eleme a személyiségünkről való ismeretszerzés, az **önismeret**. Az emberek kétezer évvel ezelőtt is a jövődjükre voltak kíváncsiak, mikor tanácsot kértek a delfi jóstól, aki azt felelte, hogy „ismerd meg önmagadat és tudni fogod a sorsodat, mert a sorsod Te vagy!” Az önismeretszerzés alapja pedig éppen a visszajelzés, annak fogadása és tudatosítása, amely elsősorban az önismereti tréningcsoportok módszere. Az ismert **Johari-ablak modell** jól szimbolizálja ennek működését. A módszer megalkotói Joseph Luft és Harrington Ingham pszichológusok. A Johari-ablak tulajdonképpen egy kétdimenziós diagram, amelynek egyik dimenzióját az egyén és mások, a másik dimenzióját pedig az egyénről való tudás (ismert vagy nem ismert elemi) alkotja.

Johari-ablak (Forrás: Rudas 2007:29)

A Johari-ablak azt mutatja, hogy személyiségünk négy mezőre bontható fel:

1. **Nyílt terület**, amelyet a mások számára is ismert tulajdonságok, viselkedések alkotják.
2. **Rejtett terület**, olyan érzések, viselkedések, tulajdonságok helyezkednek itt el, amelyeket mások előtt szándékosan elrejtünk.
3. **Vak terület**, azokból a viselkedésmódjainkból, személyiségjegyeinkből, cselekvéseinkből áll, aminek mi magunk nem vagyunk tudatában.
4. **Ismeretlen területet** a tudattalannal azonosíthatunk és azok a jellemzőink tartoznak ide, amelyet önmagunk és mások sem észlelnek.

A tréning csoportban az önismeretszerzés folyamat abból álló, hogy ezeknek a területeknek a határai elmozdulnak oly módon, hogy növekszik a nyílt terület és egyúttal csökken a rejtett és a vak terület kiterjedtsége. (Rudas 2007:28-30)

Minden tréning célja a tapasztalati úton történő ismeretszerzés mellett valamilyen **kompetencia fejlesztése**. A kompetencia latin eredetű szó, jelentése alkalmasság, ügyesség. Vajda Zsuzsanna meghatározása szerint a kompetencia „*alapvetően értelmi alapú tulajdonság, de fontos szerepet játszanak benne motivációs elemek, képességek és egyéb emocionális tényezők is*” (Vajda 2008:301). Az Európai Parlament és az Európa Tanács 2006-os ajánlásában nyolc kulcskompetenciát határoz meg (Európai parlament 2006):

1. anyanyelven folytatott kommunikáció
2. idegen nyelven folytatott kommunikáció
3. matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén
4. digitális kompetencia
5. tanulás elsajátítása
6. szociális és állampolgári kompetenciák
7. kezdeményezőkézség és vállalkozói kompetencia
8. kulturális tudatosság és kifejezőkézség.

Ezek bármelyike fejleszthető tréningmódszerekkel, de különösen a kommunikációs készségfejlesztés és a tanulásfejlesztés területén igen gyakori ezek alkalmazása.

Bibliográfia

Aronson, Elliot (1978): *A társas lény*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó

Európai Parlament (2006): *Kulcskompetenciák az egész életen át tartó tanuláshoz*. In: Felnőttképzés, 2007. 1. sz. 43-51. p.

Forintos Klára (2006): *A tréningek szerepe*. In: Tudásmenedzsment, 1. szám, 56-59. p.

Gazdag Miklós (1991): *Tréningmódszer a vezetési tanácsadásban* In: Humánpolitikai Szemle, 6. szám, 12-23. p.

Jakab Julianna (2001): *Gondolatok a készségfejlesztő képzési módszerekről*. In: Tudásmenedzsment, 2. szám, 102-108.p.

Kiszter István (2002): *Tréning*. In: Benedek András – Csoma Gyula – Harangi László (szerk.): Felnőttoktatási és -képzési lexikon. Magyar Pedagógiai Társaság – OKI Kiadó – Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 550. p.

Kolb, David A. (1984): *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New York, Prentice-Hall, Engelwood Cliffs

Légrádiné Lakner Szilvia (2006): *Tréningmódszer a felsőoktatásban*. In: Tudásmenedzsment, 1. szám, 60-67. p.

Rudas János (2007): *Delfi örökösei. Önismereti csoportok – elmélet, módszer, gyakorlat*. Budapest, Lélekben Otthon Kiadó

Takács Ildikó (2006): *Tréningek módszertana*. (PowerPointos bemutató) In: <http://www.erg.bme.hu/szakkepzes/2felev/trmodsz.ppt> (Letöltve: 2009.03.27)

Vajda Zsuzsanna (2002): *Kompetencia*. In: Benedek András – Csoma Gyula – Harangi László (szerk.): Felnőttoktatási és -képzési lexikon. Magyar Pedagógiai Társaság – OKI Kiadó – Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 301. p.